

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräiksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry pitää esityksen yleisiä tavoitteita kannatettavina siltä osin kuin niillä pyritään mahdollistamaan täysipäiväinen opiskelu, turvaamaan opiskeluaikainen toimeentulo, vahvistamaan heikoimmassa asemassa olevien opiskelijoiden asemaa, vähentämään alaikäisten velkaantumista ja tukemaan opintojen loppuun saattamista.

OSKU korostaa, että uudistuksen vaikutuksia tulee arvioida erityisesti ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden näkökulmasta. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden elämäntilanteet, koulutuspolut, asumisen järjestelyt ja koulumatkat vaihtelevat merkittävästi.

Uudistuksen onnistumista tulee arvioida sen perusteella, parantaako se opiskelijoiden tosiasiallisia mahdollisuuksia suorittaa opintonsa loppuun riippumatta opiskelijan perhetaustasta, asuinpaikasta tai taloudellisesta tilanteesta.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtiontakauksen myöntäminen ja määrät

OSKU pitää tärkeänä, että opintoraha, asumislisä ja opintolainan valtiontakaus muodostavat kokonaisuuden, joka mahdollistaa päätoimisen opiskelun myös pienituloisista perheistä tuleville opiskelijoille.

OSKU korostaa, että maksuton toinen aste ei poista kaikkia opiskelijan arjen kustannuksia. Opiskelijalla voi olla välttämättömiä menoja esimerkiksi ruokailuun koulupäivien ulkopuolella, paikallisliikenteeseen, puhelimeen, vaatteisiin, harrastuksiin ja muuhun arjen välttämättömään kulutukseen. Näiden menojen merkitys korostuu pienituloisissa perheissä sekä itsenäisesti asuvilla nuorilla.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

OSKU suhtautuu varauksellisesti toisen asteen opintotukiajan rajaamiseen, mikäli rajaus voi heikentää niiden opiskelijoiden asemaa, joiden opinnot pitkittyvät hyväksyttävistä syistä.

Ammatillisessa koulutuksessa opintopolut voivat olla yksilöllisiä. Opintojen etenemiseen voivat vaikuttaa esimerkiksi alanvaihto, terveydelliset syyt, oppimisen tuen tarpeet, elämäntilanteen muutokset tai koulutuksen järjestämiseen liittyvät tekijät. Järjestelmän tulee tukea opintojen loppuun saattamista eikä johtaa tilanteeseen, jossa opiskelija joutuu keskeyttämään tutkinnon taloudellisista syistä. OSKU pitää valitettana, ettei poistetun aikuiskoulutustuen tilalle tullut korvaavaa mallia.

OSKU pitää tärkeänä, että harkinnanvarainen tukiajan pidennys toimii käytännössä aidosti joustavasti ja opiskelijalähtöisesti.

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

Ei lausuttavaa.

5. Huoltajakorotus

Lapsikorotus on kannatettava, mutta sen taso on hieman vaatimaton.

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

OSKU pitää tärkeänä, että oppivelvollisten erityinen asumislisä ja koulumatkatuki turvaavat aidosti koulutuksen saavutettavuuden.

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelupaikka voi sijaita kaukana opiskelijan kodista, koska kaikkia koulutusaloja ei ole tarjolla kaikilla paikkakunnilla. Tällöin asumisen ja matkustamisen kustannukset voivat muodostua merkittäväksi esteeksi opintojen suorittamiselle.

OSKU pitää hyvänä tavoitteena sitä, että nykyistä järjestelmää selkeytetään ja opiskelijoiden yhdenvertaista kohtelua vahvistetaan. Samalla on varmistettava, ettei yhdenkään opiskelijan tosiasiallinen asema heikkene tilanteessa, jossa hänellä on välttämätön tarve asua opiskelupaikkakunnalla tai matkustaa kodin ja opiskelupaikkakunnan välillä.

7. Opintolainan myöntäminen ja valtiontakaus

Toisen asteen koulutuksen tulee olla aidosti maksutonta, eikä alaikäisten opiskelijoiden toimeentulon tule lähtökohtaisesti perustua velkaantumiseen. Samalla on kuitenkin varmistettava, ettei muutos heikennä pienituloisista perheistä tulevien opiskelijoiden mahdollisuuksia selviytyä arjen välttämättömistä menoista.

Opintolainan roolia toisen asteen opiskelijoiden toimeentulossa tulee tarkastella erityisellä varovaisuudella, koska kyse on usein hyvin nuorista opiskelijoista.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

OSKU pitää perusteltuna, että opintolainan takaisinmaksuun liittyviä riskitilanteita ehkäistään ja lainansaajan asemaa vahvistetaan.

Erytisen tärkeää on, ettei opintolainaa aja nuorta tai vastavalmistunutta kohtuuttomiin maksuvaikeuksiin lyhytaikaisen tai vähäisen maksuhäiriön vuoksi. Opintolainan takaisinmaksuun liittyvien menettelyjen tulee olla selkeitä, ennakoitavia ja opiskelijan oikeusturvaa vahvistavia.

9. Korkoavustus

Korkoavustuksen tulee ehkäistä tilanteita, joissa opintolainan korot tai tilapäiset maksuvaikeudet johtavat velkaongelmien syvenemiseen. Järjestelmän tulee olla opiskelijalle ja vastavalmistuneelle ymmärrettävä, ja siitä tulee viestiä selkeästi.

10. Opintolainahyvitys

OSKU katsoo, että opintolainahyvitys tulee ulottaa myös toisen asteen opiskelijoihin.

Nykyisessä ja ehdotetussa mallissa opintolainahyvitys kohdistuu korkeakouluopiskelijoihin, vaikka opintolainaa käyttävät myös toisen asteen opiskelijat. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden opintolainan käyttöön liittyy erityisiä riskejä, sillä opiskelijat ovat usein nuoria, heidän työmarkkina- asemansa voi olla opintojen päättyessä epävarma ja lainan takaisinmaksukyky voi vaihdella merkittävästi.

OSKU pitää tärkeänä, että järjestelmä kohtelee opiskelijoita yhdenvertaisesti koulutusasteesta riippumatta. Jos opintolainahyvityksen tavoitteena on kannustaa opintojen loppuun suorittamiseen ja vähentää opintolainan aiheuttamaa velkarasitusta, perusteet eivät rajaudu vain korkeakoulutukseen. Myös toisen asteen tutkinnon suorittaminen tavoiteajassa on yhteiskunnallisesti tärkeää ja opiskelijan tulevaisuuden kannalta merkittävä tavoite.

Toisen asteen opintolainahyvitys voisi tukea erityisesti niitä opiskelijoita, jotka ovat joutuneet turvautumaan opintolainaan välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi. Hyvitys vahvistaisi opintojen loppuun saattamisen kannustimia ja vähentäisi nuorten velkaantumiseen liittyviä riskejä. Lukuvuoden 2024/2025 aikana 16-19-vuotiaista opintolainaa nostaneista hieman alle 3/4 oli ammatillisia opiskelijoita.

OSKU esittää, että opintolainahyvityksen laajentaminen toisen asteen tutkinnon suorittaneille selvitetään ja valmistellaan osana opintoetusjärjestelmän jatkokehittämistä.

11. Takausvastuulain ja sen perintä

OSKU pitää tärkeänä, että opintolainan perintään liittyvissä tilanteissa huomioidaan velallisen tosiasiallinen maksukyky ja elämäntilanne.

Erityisesti nuorten ja pienituloisten opintovelallisten kohdalla järjestelmän tulee ensisijaisesti ehkäistä velkaongelmien syvenemistä. Perinnän menettelyjen tulee olla kohtuullisia, selkeitä ja oikeasuhtaisia.

12. Muut liitelait

Ei lausuttavaa.

13. Esityksen vaikutusarviot

OSKU korostaa, että vaikutusarvioissa tulee tarkastella erikseen ammatillisen koulutuksen opiskelijoita, oppivelvollisia, pienituloisista perheistä tulevia opiskelijoita, itsenäisesti asuvia alaikäisiä sekä pitkien koulumatkojen päässä opiskelevia nuoria.

Keskimääräiset vaikutukset eivät riitä kuvaamaan uudistuksen merkitystä opiskelijoille, joiden asema on jo valmiiksi haavoittuva. Pienetkin muutokset opintorahassa, asumisen tuessa, koulumatkatuessa tai opintolainan ehdoissa voivat vaikuttaa siihen, pystyykö opiskelija tosiasiaassa jatkamaan opintojaan.

OSKU pitää välttämättömänä, että uudistuksen vaikutuksia seurataan toimeenpanon jälkeen. Seurannassa tulee arvioida ainakin opiskelijoiden toimeentuloa, opintojen keskeyttämistä, tukien saavutettavuutta, koulumatkojen kustannuksia sekä sitä, toteutuuko toisen asteen koulutuksen tosiasiallinen maksuttomuus.

14. Muita huomioita

OSKU korostaa selkeän viestinnän merkitystä. Muutoksista tulee viestiä ajoissa ja ymmärrettävästi opiskelijoille, huoltajille, oppilaitoksille, opinto-ohjaajille ja muille opiskelijoita tukeville toimijoille.

Erityisesti alaikäisten opiskelijoiden opintolainan valtioneuvoston takaukseen, oppivelvollisen asumisen tukeen, koulumatkatukeen ja opintotukiaikaan liittyvät muutokset on viestittävä opiskelijälähtöisesti.

OSKU pitää tärkeänä, että uudistus ei heikennä ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden asemaa, vaan tukee yhdenvertaisia mahdollisuuksia suorittaa tutkinto loppuun.

Laine Joonatan
Suomen Opiskelija Allianssi - OSKU ry